

УДК 336.741.236.2

СТРУКТУРНІ ПОКАЗНИКИ СТАНУ ГОТІВКОВОГО ГРОШОВОГО ОБІГУ В ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Бездітко Ю.М. – к.е.н., доцент, Херсонський НТУ

Постановка проблеми. Оцінка світових тенденцій розвитку грошового обігу як економічно розвинених країн, так і країн, що розвиваються показує, що в його структурі спостерігається тенденція до зниження питомої ваги готівкових коштів. Зокрема на сьогоднішній день в економічно розвинених країнах цей показник коливається на рівні 5 – 7%. В структурі грошового обігу як економіки України в цілому, так і Херсонської області зокрема, в залежності від економічної ситуації яка складалась під дією об'єктивних та суб'єктивних факторів за останні 10 років питома вага готівки коливалась в межах від 25% до 30% [4].

Світовий досвід свідчить, що висока питома вага готівки в структурі грошової маси є негативним фактором, оскільки знижує регулятивні можливості держави на грошовому ринку, особливо та її частина, яка вилучена з обігу населенням в вигляді заощаджень поза банківською системою. Крім того для комерційних банків операції з готівкою є досить складними та витратними, і значно впливають на ефективність діяльності як окремих комерційних банків, так і банківської системи України в цілому [2].

Однак в умовах нерозвиненості в Україні інфраструктури проведення розрахунків без використання готівки, та враховуючи ментальні вподобання, готівкові кошти продовжують виконувати важливу роль в процесі реалізації кінцевого продукту населенню. Виходячи з вище викладеного, можна стверджувати, що тема дослідження є актуальною.

Стан вивчення проблеми. Теоретичні засади та практичне використання готівкових коштів в організації грошового обігу знайшла своє відображення в значній кількості наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема А.С.Гальчинського, М.І.Савлука, Е.Дж.Долана, В.І.Мищенко, Мишкіна Ф.С. В.С.Стельмаха, В.А.Ющенко та інших.

Мета дослідження. Метою даної роботи є аналіз зміни факторів впливу на структуру використання готівкових коштів в Україні в цілому та зокрема у Херсонській області.

Результати дослідження. Емісія готівкових грошей займає особливе місце в функціонуванні центральних банків практично всіх в тому числі і економічно розвинених країн. Фактично ця сторона їх діяльності створила передумови до надання одному з банків статусу центрального.

Обсяги емісії готівки визначаються в першу чергу попитом на цей інструмент грошового обігу з боку суб'єктів економічних відносин, в тому числі тіньового сектору економіки. В значній мірі на обсяги емісії готівки впливають регулятивні дії центрального банку з урахуванням загальних задач його грошово-кредитної політики [2].

Сам випуск готівки здійснюється шляхом продажу центральним банком банкнот і монет комерційним банкам в обмін на їхні резерви в центральному банку, тобто при випуску в обіг готівки в складі грошової бази відбувається заміщення безготівкової складової на готівкову, яка в основній своїй масі виходить із підпорядкування банківської системи в поза банківський грошовий обіг.

Відповідно до Закону «Про банки та банківську діяльність», а також Закону «Про Національний банк України» Національний банк України має монополне право емісії банкнот і розмінної монети, організації їх обігу та вилучення з обігу [4]. Він установлює правила випуску в обіг, зберігання, перевезення, інкасації, вилучення готівки з обігу, а також визначає порядок ведення касових операцій для банків, підприємств та організацій.

Аналіз показує, що структура грошової маси в Україні за 2010 – 2012 роки характеризується високою питомою вагою готівки поза банками, показником якої служить грошовий агрегат М0. Незважаючи на зниження питомої ваги показника М0 із 30,6% у 2010 році до 26,9% у 2012, його абсолютна величина зросла із 182 989,9 млн. грн. у 2010 році до 196 014,3 млн. грн. у 2012 році (табл. 1).

Таблиця 1 - Структура грошового обігу в Україні за 2010 - 2012 роки

Показник	Залишки коштів на кінець періоду					
	2010 р.		2011 р.		2012 р.	
	млн.грн.	%	млн.грн.	%	млн.грн.	%
Готівкові кошти в обігу поза депозитними корпораціями (М0)	182 989,9	30,6	192 664,8	28,1	196 014,3	26,9
Грошовий агрегат М0 та переказні депозити в національній валюті (М1)	289 893,5	48,6	311 046,6	45,4	313 870,8	43,0
в т.ч. переказні депозити в національній валюті	106903,6	17,9	118381,8	17,3	117856,5	16,2
Грошовий агрегат М1 та переказні депозити в іноземній валюті та інші депозити (М2)	596 840,8	99,8	681 800,8	99,4	726 767,4	99,6
в т.ч. переказні депозити в іноземній валюті та інші депозити	307047,3	51,4	370754,2	54,1	412896,6	56,6
Грошовий агрегат М2 та цінні папери, крім акцій (М3)	597 871,6	100,0	685 514,5	100,0	729 590,2	100,0
в т.ч. цінні папери, крім акцій	1030,8	0,17	3713,7	0,54	2822,8	0,38

*Розраховано автором за даними офіційного сайту Національного банку України

Це пов'язане, у першу чергу, з підвищенням грошових доходів населення, оскільки близько 70% видач із кас банків припадає на виплату заробітної плати, пенсій та інших соціальних платежів, а також за вкладними та валютно-обмінними операціями. Чинниками збільшення поза банківського обігу є також зростання споживчих цін, збільшення кількості підприємств малого бізнесу (торгівля, сфера послуг), а також активізація продажу товарів на організованих та неорганізованих ринках, де розрахунки повністю здійснюються за готівку.

Важливим чинником високої питомої ваги готівки в структурі грошового обігу є тіньова економіка, яка в розрахунках використовує переважно готівкові кошти.

Крім того, домінуюче положення готівки в структурі платіжних інструментів пояснюється як психологічним аспектом (населення звикло розраховуватися готівкою), та і її привабливістю. Адже готівка гарантовано приймається в місцях продажу товарів та послуг, зберігає анонімність обох сторін під час проведення розрахунків, є безпосереднім платіжним засобом та не потребує улаштування відповідної інфраструктури.

Важливе місце в структурі грошової маси в Україні займає грошовий агрегат М1, який складається із готівки поза банками та переказних депозитів в національній валюті. Його питома вага за досліджуваний період була досить значною, але мала тенденцію до зниження. Зокрема у 2010 році вона складала 48,6%, у 2011 році – 45,4%, у 2012 році – 43,0%.

В той же час переказні депозити в національній валюті в займають незначне місце, і складала у 2010 році 17,9%, у 2011 році – 17,3%, у 2012 році – 16,2%, тобто мали тенденцію до зниження.

Грошовий агрегат М2, який складається із агрегату М1 та строкових депозитів в національній валюті і поточних депозитів в іноземній валюті є провідним в структурі грошового обігу. Його питома вага коливалася незначно, від 99,4% у 2011 році, до 99,8% у 2010 році. В складі грошового агрегату М2, і в структурі грошової маси в Україні в цілому, провідне місце займають строкові депозити в національній валюті, і переказні депозити в іноземні валюти. На відміну від інших складових грошової маси, цей показник зростав як в абсолютних показниках із 307047,3 млн. грн. у 2010 році, до 412896,6 млн. грн. у 2012 році, так і в відносних показниках із 51,4% у 2010 році до 56,6% у 2012 році.

Дуже незначну частку в структурі грошової маси в Україні займали вклади в цінні папери. Їх абсолютна сума коливалася від 1030,8 млн. грн., що складало 0,17% сукупної грошової маси у 2010 році, до 3713,7 млн. грн., що складало 0,54% сукупної грошової маси у 2011 році.

На прикладі Херсонської області проаналізуємо структуру касових оборотів комерційних банків регіону. Аналіз структури надходження готівки в каси комерційних банків Херсонської області показує, що за період із 2008 року до 2013 року найбільшу питому вагу займають надходження від торговельної виручки, показник якої в різні роки досліджуваного періоду коливався від 40,74% у 2008 році до 45,74% 2010 році (табл. 2).

Стабільними також були надходження готівки від надання усіх видів послуг, питома вага яких за досліджуваний період коливалася від 7,4% у 2010 році до 8,6% у 2011 році. Стрімкими темпами зростали надходження від використання платіжних карток, питома вага яких зросла із 7,96% у 2008 році, до 20,01% у 2013 році.

Надходження готівки по цих трьох статтях, які характеризують надходження готівки від реалізації товарів та послуг, є провідними, і мають тенденцію до зростання. Якщо у 2008 році їх питома вага у структурі надходжень готівки до кас банків регіону складала 57,11%, то у 2013 році вона зросла до 69,91%.

Таблиця 2 - Структура надходжень готівки до кас установ банків Херсонського регіону за 2008 – 2012 рр.

Касові символи та статті надходжень	Питома вага, %					
	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 10 міс.
02 Надходження торговельної виручки	40,73%	44,78%	45,74%	43,06%	41,85%	42,13
05 Надходження виручки від усіх видів послуг	8,42%	7,94%	7,40%	8,60%	7,87%	7,77
12 Надходження податків та зборів	1,64%	1,51%	1,37%	1,19%	1,27%	1,01
14 Надходження готівки в погашення кредитів	0,00%	1,08%	2,08%	1,77%	2,11%	2,49
16 Надходження на рахунки за вкладами фіз.осіб	11,98%	11,72%	11,92%	9,75%	11,45%	13,21
17 Надходження від підприємств поштового зв'язку	0,47%	0,97%	0,15%	0,22%	0,14%	0,13
29 Надходження з використанням платіжних карток	7,96%	7,42%	9,58%	12,80%	15,58%	20,01
30 Надходження від продажу іноземної валюти	13,21%	11,74%	10,51%	11,69%	11,09%	5,66
32 Інші надходження	15,60%	12,83%	11,25%	10,93%	8,64%	7,54

*Розраховано автором за даними Національного банку України

Високою і відносно стабільною була питома вага надходжень готівки на рахунки за вкладами фізичних осіб, вона коливалась в межах від 9,75% у 2011 році, до 13,21% у 2013 році.

Питома вага інших надходжень має стійку тенденцію до зниження, якщо у 2008 році вони склали 15,6%, то у 2013 році їх питома вага становила 7,54%. Також негативна динаміка притаманна і надходженням від продажу іноземної валюти, яка у 2008 році складала 13,21%, а у 2013 році їх питома вага знизилася до 5,66%.

Інші статті надходжень не відігравали помітної ролі у структурі надходжень готівки в каси комерційних банків Херсонської області.

У структурі видачі готівки найбільшу питому вагу за період із 2008 року до 2013 року займає видача готівки з використанням платіжних карток, причому питома вага цих видатків постійно зростає (табл. 3).

Якщо у 2008 році вони склали 32,62%, то у 2013 році їх питома вага зросла до 55,97%. Така динаміка пов'язана із зростанням обсягів виплати заробітної плати у Херсонській області через зарплатні платіжні картки.

Високу питому вагу в структурі видачі готівки із кас установ банків Херсонської області, займає видача з рахунків за вкладами фізичних осіб. Їх питома вага коливалась від 12,14% у 2011 році, до 16,61% у 2008 році, причому тенденція спрямована на їх зниження.

Чітка від'ємна динаміка спостерігається по зменшенню питомої ваги видачі готівки суб'єктам підприємницької діяльності на купівлю товарів, оплати послуг і за виконані роботи, питома вага яких знизилася із 9,17% у 2008 році, до 2,94% у 2013 році. Нерівномірною є питома вага видачі готівки за придбання іноземну валюту, її питома вага коливалась від 7,7% у 2009 році до 11,69% у 2008 році, однак загальний тренд спрямований до зниження цього

показника. Крім того, аналіз структури грошового обігу в Херсонській області засвідчує стрімке зростання готівкових операцій з платіжними картками.

Таблиця 3 - Структура видач готівки з кас установ банків Херсонського регіону за 2008 – 2013 рр.

Касові символи та статті видатків	Питома вага, %					
	2008 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік	2012 рік	2013 10 міс.
40 Видача на виплати, пов'язані з оплатою праці	4,72%	4,42%	3,72%	3,29%	2,97%	2,54
45 Видача кредитів готівкою	0,00%	0,04%	0,11%	0,27%	0,26%	0,27
46 Видача на закупівлю сільськогосподарської продукції	8,20%	10,81%	12,62%	8,25%	3,94%	2,68
50 Видача на виплату пенсій, допомоги та страхових відшкодувань	0,15%	0,12%	0,07%	0,09%	0,10%	0,08
53 Видача на купівлю товарів, оплату послуг і за виконані роботи	9,17%	9,69%	8,62%	7,84%	4,19%	2,94
55 Видача з рахунків за вкладками фізичних осіб	16,61%	15,77%	12,93%	12,14%	13,96%	13,45
56 Видача за придбаву іноземну валюту	11,69%	7,70%	8,22%	8,92%	7,94%	7,9
58 Видачі з використанням платіжних карток	32,62%	34,34%	37,69%	43,06%	51,71%	55,97
59 Видача підкріплень підприємствам поштового зв'язку	10,97%	12,37%	11,13%	9,78%	9,88%	9,82
61 Видача на інші цілі	5,78%	4,71%	4,88%	6,35%	5,05%	4,28

*Розраховано авторами за даними офіційного сайту Національного банку України

За таких умов зменшити динаміку зростання готівки поза касами банків можна за рахунок розвитку безготівкових розрахунків. Однак платіжні системи України в основному розвиваються шляхом упровадження «зарплатних» проектів, за яких платіжні картки використовуються для одержання коштів з рахунків готівкою, а не як платіжний засіб.

До причин, що стримують розвиток безготівкових розрахунків в Україні, належать: непристосованість значної кількості пенсіонерів до нових форм розрахунків та низький рівень споживчих витрат у більшості населення; обмежена можливість використання безготівкових розрахунків у сільській місцевості; недостатній рівень безпеки, оскільки можливе несанкціоноване втручання, при цьому, на відміну від західних банків, не забезпечується виплата страхових відшкодувань у разі стороннього використання платіжних засобів; значний обсяг продажу товарів на ринках, а також високий рівень тіньового сектору в економіці країни.

Висновки. Проведене дослідження дає можливість зробити висновки, що за період з 2008 по 2013 роки в Україні спостерігається тенденція до зниження питомої ваги готівки в структурі грошової маси, провідне місце в якій займають строкові вклади населення в національній валюті, та поточні вклади в іноземній валюті.

По Херсонській області в структурі надходжень готівкових коштів в каси комерційних банків провідне місце займають надходження від реалізації товарів та послуг, питома вага яких складає близько 70%.

У структурі видачі готівки найбільшу питому вагу за період дослідження займала видача готівки з використанням платіжних карток по зарплатних проектах.

Таким чином, з метою зменшення питомої ваги готівки в структурі грошового обороту, основну увагу слід приділити розвитку інфраструктури проведення безготівкових розрахунків при реалізації товарів і послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гроші та кредит: Підручник. – 4-ге вид., перероблене і доповнене / М.І.Савлук, А.М.Мороз, І.М.Лазепко та ін.; За загю ред.. М.І.Савлука. – К.: КНЕУ, 2006. – 744 с.
2. Мишкін, Фредерік С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Пер. з англ.. С.Панчишин, А.Стасишин, Г.Стеблій. – К.: Основи, 1999. – 963 с.
3. Ющенко В.А. Гроші: розвиток попиту та пропозиції в Україні / В.Ющенко, В.Лисицький. – 2-ге вид. перероб. і доп. – К.: Видавничий дім «Скарби», 2000. – 336 с.
4. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс] / [www/bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua)

УДК 338.49

УПРАВЛІННЯ ЗБУТОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Віроzub О. Д. – викладач, Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

Постановка проблеми. В умовах ринкової конкуренції головне завдання системи управління збутом забезпечити завоювання та збереження організацією кращої частки ринку і домогтися переваги організації над конкурентами. Збут продукції зараз повинен розглядатися під принципово іншим кутом зору через призму ринкового попиту та пропозиції. Проблеми управління збутом в сільськогосподарських організаціях вивчені недостатньо глибоко, і має місце розрізненість наукових уявлень про методи управління збутом сільськогосподарської продукції, а наявний інструментарій є недостатньо обґрунтованим. Іншими словами, для виживання в ринкових умовах вітчизняні товаровиробники повинні виготовляти те, що продається, а не продавати те, що вони виготовляють. Необхідно чітко розуміти новий зміст збутової діяльності.

Стан вивчення проблеми. Розробці теоретичних питань інфраструктурного забезпечення товарних потоків аграрних підприємств присвячені праці вітчизняних та зарубіжних учених, таких як Березівський П.С., Струк Н., Саблук П.Т., Гайдуцький П.І., Андрійчук В.Г. та інші.

Завдання дослідження. Метою дослідження є розробка науково-методичних засад щодо формування і розвитку інфраструктури продовольчого ринку, функціональним призначенням якого є надання всім учасникам ринку